

September 2015

**Redovisning av
uppdrag från
äldrenämnden –
Uppföljning av
rättigheten till
daglig utevistelse**

stockholm.se

*När ljuset kom den morgonen
och luften kändes ny
då visste jag vad som väntades
och tog fram mitt paraply.*

*När regnet kom den morgonen
det kändes inte kallt
och fåglarna som kvittrade
och krokus överallt.*

*När solen kom den morgonen
blev kroppen varm och glad
stor har denna längtan varit
för en första vårpromenad.*

Ewa Rawling, Första vårkänslan

Inledande sammanfattning

Under december 2014 beslutade äldrenämnden i Stockholms stad om en rättighet till utevistelse som innebär att de som bor på vård- och omsorgsboende aktivt ska erbjudas daglig utevistelse, året runt. Rättigheten är utformad för att skapa möjligheter och för att höja livskvaliteten hos brukarna. På uppdrag av äldrenämnden har äldreförvaltningen nu följt upp hur rätten till daglig utevistelse införts på vård- och omsorgsboenden inom Stockholms stad. Som metod för undersökningen har intervjuer av ledning och personal genomförts på 42 vård- och omsorgsboenden inom samtliga stadsdelar och regiformer.

Resultatet visar att fler chefer än personal har tagit del av rättigheten samt att ett fåtal verksamheter har informerat brukarna om rättigheten. Balkonger och närmiljön är viktiga förutsättningar för utevistelse och flera verksamheter nämner att det gäller att vara flexibel, planera det dagliga arbetet och hjälpas åt för att möjliggöra utevistelse i form av promenader och utflykter. Till stor hjälp för verksamheterna är hel- och sommarungdomarna. 29 av de 42 verksamheterna kunde uppvisa en rutin för utevistelse.

Innehåll

Inledande sammanfattning	3
Inledning	6
Screeningens omfattning	6
Utevistelse ger positiva hälsoeffekter	6
Syfte	7
Definition	7
Rätten till utevistelse	7
Begreppet utevistelse	7
Bakgrund	7
Beslut i kommunfullmäktige om en utevistelsegaranti/rättighet	7
Socialstyrelsens årliga brukarundersökning	8
Stadsgemensam verksamhetsuppföljning	8
Styrdokument	9
Kommunfullmäktiges budget	9
Stockholms stads värdegrund	9
Äldreomsorgens nationella värdegrund	9
Förfrågningsunderlag enligt LOV	10
Uppdragsbeskrivning för äldreomsorgsverksamhet egen regi	10
Tillvägagångssätt	10
Urval	10
Information till verksamheterna	11
Metodsäkring	11
Genomförande av screening	11
Återkoppling till verksamheterna	11
Resultat	12
Fler chefer än personal har tagit del av rättigheten till utevistelse	12
Ett fåtal verksamheter har informerat brukarna	13
Erbjudande om utevistelse kan se ut på olika sätt	13
Balkonger och närmiljön viktiga förutsättningar för utevistelse	14
Planering och flexibilitet	14
Sommar- och helgungdomar uppskattad resurs	15
Ytterligare sätt att möjliggöra utevistelse	15
Vädret har stor påverkan	15
Dokumentationen av utevistelse varierar	15
11 av 42 verksamheter genomför egenkontroll av utevistelse	16
Åtgärder utifrån resultat i brukarundersökningen	16
Rutiner för utevistelse	17
Resultatdiskussion och slutsatser	18
Rutinernas utformning	18
Samarbete med anhöriga och närstående	18
Brukarnas möjlighet att få vistas utomhus är det centrala	19
Omvärldsbevakning kan ge ett försprång	19

Tips och idéer	19
Att motivera till utevistelse vid demenssjukdom	19
Värdegrunden som utgångspunkt	20
Genomförandeplanen som stöd	20
Slutord	21

Inledning

Att vistas utomhus är något som de flesta tar för givet, som en naturlig och självklar del av livet. Vi bestämmer själva när vi vill gå ut, vart vi går och om vi önskar sällskap eller inte. Så länge kroppen är frisk och stark finns oftast få hinder att röra sig fritt och självständigt utomhus. Åldrandet och funktionshinder kan ändra förutsättningarna för utevistelsen. Livet är komplext och innehåller ett oöverskådligt antal områden och variationer. Viktigt för en person är oviktigt för en annan, oavsett ålder. Att vistas utomhus är inte en enskild aktivitet, det handlar om olika former av händelser i en miljö utomhus med oändligt antal variationer. Utevistelse kan innebära så mycket.

Rätten till utevistelse är utformad för att skapa möjligheter och för att höja livskvaliteten hos brukarna på vård- och omsorgsboenden.

Screeningens omfattning

I denna rapport redovisas resultatet från 2015 års screening av utevistelse i Stockholms stad. Under screeningen genomfördes 42 besök på vård- och omsorgsboenden med både somatisk inriktning och demensinriktning. 52 chefer och 77 personal intervjuades. Antalet brukare på de besökta vård- och omsorgsboendena uppgick till totalt 2682 brukare.

Inom Stockholms stad finns 92 vård- och omsorgsboenden, varav 19 är kommunala, 36 drivs på entreprenad och 37 drivs i privat regi. Privata vård- och omsorgsboenden i kranskommunerna där Stockholms stad upphandlat enstaka plats är inte inräknade.

Utevistelse ger positiva hälsoeffekter

Studier¹ har visat flertalet psykiska och fysiska positiva hälsoeffekter av utevistelse.

Exempel på dessa positiva hälsoeffekter är:

- välbefinnandet ökar
- skelettet stärks och benskörhet motverkas
- muskulatur och rörlighet bibehålls
- sömnkvaliteten förbättras
- depression och ångest motverkas
- muskelanspanningen minskar

¹ Statens folkhälsoinstitut, Rapport 2003:60

Syfte

Syftet med screeningen är att följa upp den rättighet till daglig utevistelse för brukare på vård- och omsorgsboenden, som antogs av äldrenämnden den 16 december 2014.

Definition

Rätten till utevistelse

Av den utevistelsegaranti/rättighet² som antogs av äldrenämnden den 16 december 2014, framgår följande definition:

De som bor på vård- och omsorgsboende i Stockholms stad ska aktivt erbjudas daglig utevistelse, året runt. De boende som själva vill och har möjlighet, med hänvisning till medicinska skäl, ska ges möjlighet till detta.

Begreppet utevistelse

Utevistelse definieras i garantin/rättigheten enligt följande:

Med utevistelse menas vistelse utomhus, utanför vård- och omsorgsboendet. Det kan till exempel vara en tillhörande trädgård eller balkong så väl som parker och gatumiljö, i närområdet eller längre bort.

Bakgrund

Beslut i kommunfullmäktige om en utevistelsegaranti/rättighet

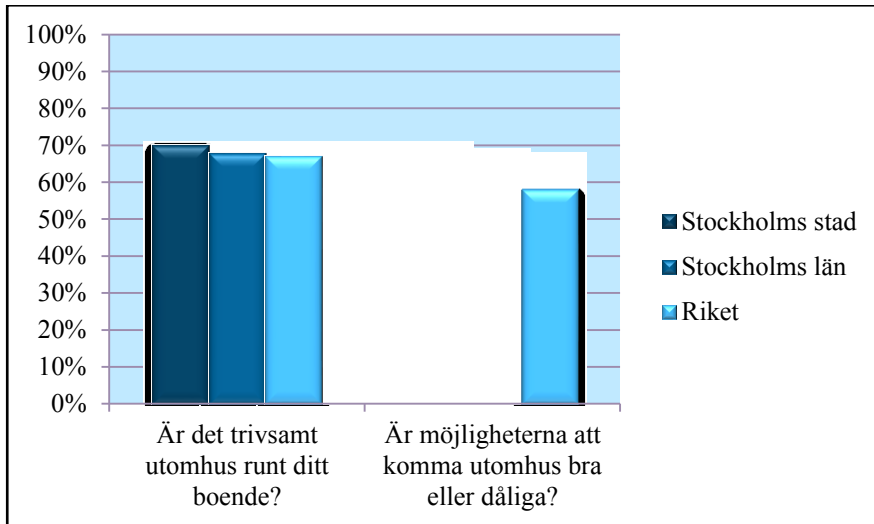
I kommunfullmäktiges budget för 2014 samt 2015³ har äldreförvaltningen fått i uppdrag att ta fram en garanti/rättighet till utevistelse i syfte att öka möjligheten för äldre i vård- och omsorgsboenden att vistas utomhus. Den 16 december 2014 antogs äldreförvaltningens förslag till definition.

² Förslag till definition av garanti/rättighet till utevistelse för äldre i vård- och omsorgsboende. Dnr 310-376/2014

³ Stockholms stads budget 2015. Dnr 111-459/2014

Socialstyrelsens årliga brukarundersökning

Den brukarundersökning som Socialstyrelsens genomförde 2014 visar följande resultat gällande utevistelse och utemiljö:

Andelen positiva svar från brukarundersökningen 2014.

Stadsgemensam verksamhetsuppföljning

I mallen för den stadsgemensamma verksamhetsuppföljningen fanns 2013 en fråga som löd *De boende erbjuds regelbunden utevistelse*. 2014 ändrades formuleringen i mallen till *De boende erbjuds dagligen utevistelse* och det var då 96 % som svarade att de erbjöd daglig utevistelse på balkong, terrass eller altan. 95 % erbjöd daglig utevistelse i närmiljön. Trots att kraven skärpts så är det ingen större skillnad i resultat mellan åren.

I verksamhetsuppföljningen ingår sedan 2014 även att följa upp att verksamheten har en rutin för *Erbjudande av daglig utevistelse*.

Styrdokument

Kommunfullmäktiges budget

I kommunfullmäktiges budget för 2015 anges följande:

Under året ska en tydlig rättighet till utevistelse definieras för att äldre i vård- och omsorgsboenden ska få ökad möjlighet att vara utomhus och med på aktiviteter även utanför boendet. En särskild utevistelsesatsning ska initieras enligt liknande modell som för måltidsupplevelsen. Personalbemanningen ska ses över så att den räcker till.

Stockholms stads värdegrund

Äldreomsorgen i Stockholm ska präglas av självbestämmande, individualisering och valfrihet. Utformningen av det stöd som ges ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande, trygghet och meningsfullhet⁴.

Äldreomsorgens nationella värdegrund

Enligt socialtjänstlagen 5 kap. 4 § ska socialtjänstens omsorg om äldre inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund).

Av Socialstyrelsens allmänna råd⁵ för Värdegrunden i socialtjänstens omsorg om äldre, framgår att ett värdigt liv ska tillgodoses äldre i form av insatser av god kvalitet samt rätten till privatliv och integritet. Det framgår vidare att ett värdigt liv för den äldre ska tillgodoses genom att verka för självbestämmande, delaktighet, individanpassning samt ett gott bemötande. Den äldres välbefinnande ska tillgodoses genom trygghet och en meningsfull tillvaro.

⁴ Kommunfullmäktige den 7 april 2008. Dnr 327-4347/2007

⁵ SOSFS 2012:3 (Socialstyrelsen)

Förfrågningsunderlag enligt LOV

Av förfrågningsunderlaget för upphandling av enstaka plats i privata vård- och omsorgsboenden⁶ framgår följande:

I enlighet med budget för 2014 ska äldrenämnden definiera en utevistelsegaranti i syfte att öka möjligheten för äldre i vård- och omsorgsboenden att vistas utomhus och delta i aktiviteter även utanför boendet. Ungdomsvårdar och den ideella sektorn kan vara en del i att uppfylla dessa mål. Mot denna bakgrund ska den enskilde dagligen erbjudas utevistelse.

Uppdragsbeskrivning för äldreomsorgsverksamhet egen regi

Äldreförvaltningen har tagit fram en överenskommelse⁷ som lyder:

Den verksamhet inom äldreomsorgen som bedrivs av externa utförare regleras av krav som är fastställda i avtal (LOU eller LOV) mellan staden och respektive utförare. Motsvarande krav för verksamheter som drivs av staden finns i en centralt framtagen överenskommelse.

Tillvägagångssätt

Urval

Verksamheterna valdes ut genom ett delvis slumpmässigt urval från listan *Boenden som ingår i Stockholms stads valfrihetssystem för vård- och omsorgsboenden*. Urvalet var delvis slumpmässigt ur den aspekten att det var förutbestämt att samtliga stadsdelsförvaltningar skulle vara representerade samt att samtliga kommunala verksamheter (utom två som är under omstrukturering) skulle ingå i screeningen. Bortsett från de kommunala verksamheterna, valdes de verksamheter som stod längst ned på listan i respektive stadsdelsförvaltning.

Totalt ingår 17 kommunala, 12 entreprenader och 13 privata vård- och omsorgsboenden i screeningen. Av dessa har 41 demensinriktning och 26 somatisk inriktning. Observera att flera av verksamheterna har båda inriktningarna.

⁶ Upphandling av platser i privata vård- och omsorgsboenden för personer 65 år och äldre. Dnr 125-2511/2009 Upplaga 2

⁷ Uppdragsbeskrivning för äldreomsorgsverksamhet i egen regi. Dnr 310-118/2014

Information till verksamheterna

Samtliga stadsdelsnämnder samt verksamhetsledningar för entreprenader och privata verksamheter informerades under maj månad 2015 om att äldreförvaltningen planerade att genomföra en oanmäld screening av utevistelse på ett urval av vård- och omsorgsboenden inom Stockholms stad, under juni månad 2015.

Metodsäkring

För att få en samsyn och likställighet i utförandet, hölls en genomgång av metod och tillvägagångssätt för de åtta medarbetare från äldreförvaltningen som skulle genomföra screeningen.

Efter screeningens slutförande samlades screenarna för att reflektera kring studiens genomförande, iakttagelser som har gjorts samt tankar som väckts under screeningen.

Genomförande av screening

Besöken genomfördes i första hand oanmält, i de fall ledningen inte fanns på plats vid tiden för besöket, genomfördes screeningen en annan dag alternativt kontaktades ledningen per telefon för att boka en tid för ett nytt besök. Återbesöken bokades för att minimera bortfallet, vilket resulterade i att samtliga planerade screeningar har kunnat genomföras.

Screeningen genomfördes vardagar under dagtid, i form av enskilda intervjuer med ledning och personal. Skriftlig information överlämnades till ledningen och muntlig information gavs till både ledning och personal. Tio intervjufrågor ställdes till ledningen och sju frågor ställdes till personalen. Samtliga intervjufrågor hade en tydlig koppling till utevistelse.

Återkoppling till verksamheterna

Efter genomförd screening har respektive verksamhet fått ett e-postmeddelande där de ombads att skicka sina lokala rutiner för utevistelse. Vissa verksamheter överlämnade rutinen vid screeningen. I det e-postmeddelande som skickades till samtliga verksamheter bifogades utevistelsegarantin/rättigheten, ett

protokollsutdrag från äldrenämndens sammanträde den 16 december 2014 samt en skrift⁸ för inspiration.

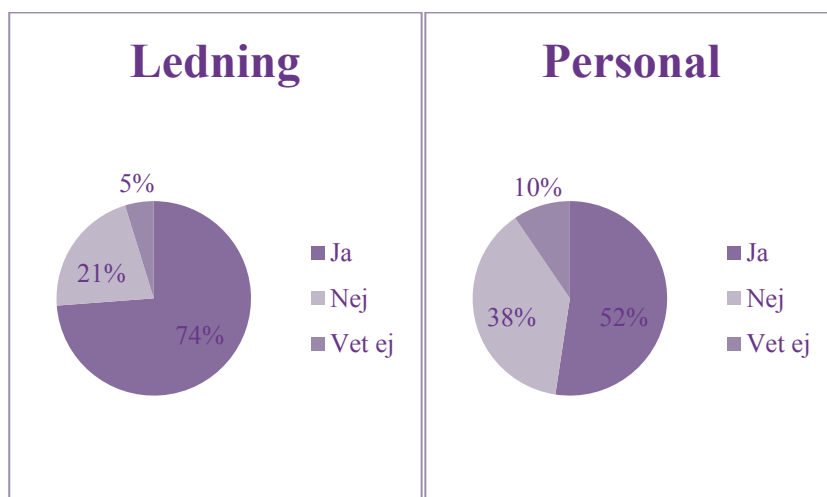
Resultat

Av de frågor som ställdes till ledning och personal under intervjuerna var övervägande delen av öppen karaktär vilket gör att svaren på dessa frågor inte är möjliga att kvantifiera.

Fler chefer än personal har tagit del av rättigheten till utevistelse

Som framgår av diagrammen nedan har ledningen i större utsträckning än personalen tagit del av rättigheten till daglig utevistelse. I några av verksamheterna har ledningen tagit del av den från centralt håll i den egna organisation eller via insyn. Andra exempel på hur ledningen har tagit del av rättigheten är i samband med budgeten, genom media eller i en verksamhetsplan.

En del av personalen har tagit del av rättigheten muntligt och/eller skriftligt. Någon av personalen har fått information via stadsdelsförvaltningens verksamhetsuppföljare.

Tagit del av rättigheten till utevistelse: fördelning i procent.

⁸ Utemiljöns betydelse för äldre och funktionshindrade vid särskilda boenden. Statens Folkhälsoinstitut, 2005.

Av de verksamheter som inte hade tagit del av rättigheten representerades samtliga regiformer. Bortsett från de kommunala verksamheterna, där samtliga besöktes, är underlaget för litet för att dra några slutsatser gällande skillnader mellan regiformer utifrån detta resultat.

I en del verksamheter där ledning och/eller personal uppger att de har tagit del av rättigheten finns en del oklarheter kring vad den innebär. Det gäller framför allt huruvida balkonger och terrasser inkluderas i definitionen av utevistelse samt att flera inte kan återberätta innebörden.

Både ledning och personal på flera av verksamheterna uttalar sig om rättigheten, varav en del är positiva och en del är negativa. Vissa anser att det är bra med en rättighet och att utevistelse bör prioriteras. Några upplever att rättigheten inte är förankrad och har förstått den som ett tvång, att brukarna är tvungna att gå ut.

Ett fåtal verksamheter har informerat brukarna

På frågan om ledning och personal har informerat brukarna om rättigheten var det åtta verksamheter som enligt ledningen hade gjort det och två enligt personalen. Resterande hade inte informerat brukarna eller visste inte om de hade gjort det. Flera verksamheter uppgav att de hade informerat anhöriga i syfte att informationen skulle nå fram till brukarna, alternativt att det var lämpligast att lämna informationen till anhöriga. Informationen till anhöriga ges via t.ex. nyhetsbrev, veckobrev och anhörigråd.

Erbjudande om utevistelse kan se ut på olika sätt

Organiseringen av vem som erbjuder utevistelsen varierar mellan verksamheterna. En del uppger att det är kontaktmannen som i huvudsak erbjuder utevistelse och ungefär lika många verksamheter menar att utevistelse inte är knuten till kontaktmannen. I en verksamhet uppger ledningen att det är arbetsterapeut, sjuksköterska och aktivitetsansvarig som i första hand erbjuder utevistelse.

Tidpunkten för erbjudande om utevistelse, i form av promenader, varierar stort mellan de olika verksamheterna. En del uppger exempelvis att brukarna tillfrågas under morgonen om de önskar komma ut under dagen, andra att det sker spontant i stunden. Det varierar även hur ofta de erbjuder promenader. I några

verksamheter erbjuds promenader i mån av tid eller ett begränsat antal gånger per vecka, andra uppger att samtliga brukare erbjuds promenader dagligen.

Det framgår att flertalet verksamheter arbetar eller strävar efter att arbeta individanpassat. Erbjudande om utevistelse kan exempelvis ske genom att motivera, avläsa kroppsspråk, fråga de brukare som kan tillfrågas eller genom att utgå ifrån brukarnas dagsform. I flertalet verksamheter uppges att personalen känner brukarna väl och vet hur de vill ha det.

Balkonger och närmiljön viktiga förutsättningar för utevistelse

Såväl ledning som personal i flera verksamheter menar att de även innan rättigheten infördes alltid har haft utevistelse som en naturlig del av dagen. Merparten av ledning och personal anser att balkonger, terrasser och trädgårdar möjliggör daglig utevistelse i och med dess tillgänglighet. Hur närmiljön ser ut har även det stor betydelse. De flesta verksamheter menar att intagandet av måltider utomhus, anordnandet av grillstunder och att aktiviteter som till exempel gymnastik förläggs utomhus, bidrar till ökad utevistelse.

De flesta verksamheter anser att de lever upp till rättigheten i och med att de kan erbjuda utevistelse på balkonger och terrasser.

Planering och flexibilitet

Flera av verksamheterna nämner att det gäller att vara flexibel, planera det dagliga arbetet och hjälpas åt för att möjliggöra utevistelse i form av promenader och utflykter. Man samarbetar över avdelningarna och tar till exempel hjälp av dagverksamheter, ledning, arbetsterapeut och sjukgymnast. Flera verksamheter tar även hjälp av anhöriga och närstående.

En del verksamheter uppger att det är under överlappningstiden, då bemanningen är högre, som det finns tid till promenad. Den personal som börjar efter lunch byter i några verksamheter inte om utan går direkt ut med dem som så önskar. På ett vård- och omsorgsboende nämner personal och ledning att viss personal kan börja tidigare eller sluta senare för att öka överlappningstiden.

Sommar- och helgungdomar uppskattad resurs

Till stor hjälp för verksamheterna är helg- och sommarungdomarna. Genom deras insats kan verksamheterna genomföra fler promenader. Såväl ledning som personal lyfter ungdomarna som en viktig resurs.

Ytterligare sätt att möjliggöra utevistelse

Utöver det som har nämnts ovan ger verksamheterna i intervjuerna ytterligare exempel på hur de möjliggör utevistelse:

- promenadgrupper
- daglig utevistelseansvarig i personalen
- tillgängliga hjälpmedel (t.ex. rullstol)
- volontärer
- infravärme på balkong/terrass
- blommor och andra växter
- inköp av transportmedel för att lätt kunna åka på utflykter
- särskild personal som tar hand om tvätt och städning

Vädret har stor påverkan

Ledning och personal uppger att ett utav de främsta hindren för utevistelse är – vädret. Solen är en stor motivator för utevistelse. Det framkommer i intervjuerna att personalen försöker motivera brukarna att komma ut men att det är särskilt svårt med de brukare som har en demenssjukdom. Detta kan av personalen upplevas som frustrerande.

Andra hinder som nämns är att akuta händelser kan uppstå och att bemanningen inte är tillräcklig. Det har även betydelse på vilket våningsplan avdelningen är belägen samt hur gångbanor och övrig utemiljö underhålls under vintertid.

Dokumentationen av utevistelse varierar

I merparten av verksamheterna anger ledning och personal att personalen dokumenterar utevistelse i brukarens sociala akt. En av verksamheterna uppger att fotografering av utevistelse är ett sätt att göra anhöriga eller närstående delaktiga. Personalen på flera av de besökta verksamheterna skriver en veckosammanfattning i slutet av varje vecka, såvida det inte har inträffat något specifikt som behöver dokumenteras omedelbart.

Ledningen för två vård- och omsorgsboenden uppger att de inte vet hur dokumentationen sker.

En del verksamheter uppger att brukarnas önskemål gällande utevistelse står inskrivet i respektive brukares genomförandeplan. I flera av dessa verksamheter dokumenteras endast avvikelser från genomförandeplanen. Såväl ledning som personal på några av vård- och omsorgsboendena menar att genomförandeplanen är ett viktigt instrument.

Både ledning och personal uppger tidsbrist och varierande intresse för dokumentation som hinder. Personal i en verksamhet uppger inloggningsrelaterade problem som ett hinder för dokumentation.

11 av 42 verksamheter genomför egenkontroll av utevistelse

11 utav de 42 verksamheterna kunde under screeningbesöket uppvisa en egenkontroll av utevistelse i form av systematisk uppföljning och utvärdering. Det ser olika ut hur ofta egenkontrollen utförs, allt från dagligen via dokumentation, observation och samtal med personalen, till veckovis, månadsvis och några gånger per år genom signeringslistor, dokumentation och i samband med verksamhetsuppföljningen. Flera verksamheter har nyligen börjat med signeringslistor och har planer på hur egenkontrollen framöver ska genomföras. En verksamhetschef uppger att denne är osäker på hur de ska göra med egenkontrollen och att det idag är svårt att veta vilka som blir erbjudna utevistelse. En annan uppger att de har bra kontroll genom att de för daglig statistik över hur många som erbjuds utevistelse.

En del personal uppger att de är delaktiga i egenkontrollen genom att föra listor över brukarnas utevistelse, andra anser att de bidrar genom att dokumentera utevistelse i brukarnas sociala akt. I elva verksamheter anser sig personalen inte vara delaktiga i uppföljningen av utevistelse.

Åtgärder utifrån resultat i brukarundersökningen

Under screeningen tillfrågades ledningen om de hade vidtagit några åtgärder utifrån resultatet i 2014 års brukarundersökning angående brukarnas nöjdhet med utevistelse. 30 verksamheter svarar att de har vidtagit åtgärder. Den vanligaste åtgärden är att verksamheten har arbetat med information om utevistelse och aktiviteter till såväl personal som anhöriga. Några har förbättrat

utomhusmiljön och några har eller ska samtala med brukarna för att ta del av deras upplevelser. Flera uppger att de har satt upp nya mål gällande utevistelse och att de vill arbeta mer aktivt med frågan.

Rutiner för utevistelse

Under screeningen ombads verksamheterna att inkomma med deras lokala rutiner för utevistelse. 29 av verksamheterna kunde uppvisa en sådan. 22 utav rutinerna hade upprättats/uppdaterats under 2015, 4 saknade datum för upprättande och 3 var upprättade eller har uppdaterats tidigare än 2015.

En genomgång av de inkomna rutinerna har gjorts och nedan redovisas i hur många rutiner följande viktiga begrepp nämns: Stockholms stads utevistelsegaranti/rättighet, definition av utevistelse, att erbjudande ska göras dagligen, vem som ska erbjudas, vem frågar och utför utevistelsen, genomförandeplan samt dokumentation av utevistelsen.

Begrepp	Antal rutiner
Utevistelsegaranti/rättighet	7
Definition av utevistelse	13
Dagligt erbjudande	22
Vem erbjuds	24
Vem frågar/utför	17
Genomförandeplan	17
Dokumentation	21

Viktiga begrepp som ingår i verksamheternas inkomna rutiner.

Rutinernas utformning och innehåll varierar stort mellan de olika verksamheterna. Vissa rutiner är i punktform, en del är omfattande och innehåller information som inte handlar om utevistelse. Andra rutiner innehåller utförlig men kortfattad information om hur utevistelsen ska planeras och genomföras. I en del rutiner anges kort syftet med utevistelse och positiva effekter av den.

Resultatdiskussion och slutsatser

Syftet med screeningen var att följa upp den rättighet till daglig utevistelse för brukare på vård- och omsorgsboenden, som antogs av äldrenämnden den 16 december 2014.

Det kan konstateras att underlaget från screeningen inte är tillräckligt för att dra slutsatser eller skönja tydliga mönster avseende skillnader mellan de olika regiformerna.

Studien visar att ledningen på cirka tre fjärdedelar av verksamheterna har tagit del av rättigheten, andelen för personalen är lägre. Informationen behöver föras ut till medarbetare som genom sitt operativa arbete är de som kan tillse att verksamheten möjliggör att rättigheten kan uppfyllas. Här finns anledning att fundera över *hur* information överförs från ledning till personal samt att ledningen försäkras sig om att informationen har nått fram.

Då det finns verksamheter som uppger att de varken sett eller hört talas om rättigheten till utevistelse, finns det anledning att se över rutinerna för central informationsöverföring till de utförare som utför äldreomsorg i form av vård- och omsorgsboende.

Rutinernas utformning

Som redovisats är det skiftande kvalitet på de rutiner som inkommit. Det är viktigt att vara konsekvent gällande användandet av begrepp så att rutinen blir begriplig för samtliga medarbetare. I rutinen bör det framgå att det finns en rättighet till daglig utevistelse. Bra exempel på rutiner är dem där det framgår vem som erbjuder utevistelse och vem som ska erbjudas. En definition av utevistelsen förtydligar ytterligare rutinen. Rutiner för utevistelse ska vara förankrad i verksamheten och i det dagliga arbetet.

Samarbete med anhöriga och närstående

Flera verksamheter lyfter fram anhöriga och närstående som en självklar och viktig del av verksamheten, men också som en resurs. Det är viktigt att ha ett gott samarbete med brukarnas anhöriga. Några verksamheter arbetar med information till anhöriga i form av kontinuerlig kontakt, vecko- eller månadsbrev

samt tydlig information om förändringar i verksamheten. En del verksamheter har även anhörigråd eller förtroenderåd, där anhöriga konkret erbjuds delaktighet och får information.

Anhöriga är i många fall även brukarnas röst och ofta är det anhöriga eller närstående som svarar på exempelvis brukarundesökningar. Det gör att vikten av att sammarbeta med anhöriga och att involvera dem i verksamheten och det dagliga livet är viktigt.

Brukarnas möjlighet att få vistas utomhus är det centrala

Studiens resultat gällande den andel av verksamheterna som tagit del av rättigheten kan inte ses som synonymt med att verksamheterna inte uppfyller den. Även om brukarna inte har informerats om att det finns en rättighet, kan de ändå vara medvetna om att de har rätt till daglig utevistelse.

Omvärldsbevakning kan ge ett försprång

En del av de verksamheter som besöktes under screeningen har en kontinuerlig omvärldsbevakning genom att ledningen exempelvis läser insyn eller tar del av nyheter genom media och på annat sätt. Det är ett bra exempel på hur verksamheten kan följa med i utvecklingen och vara förberedd på kommande och pågående förändringar.

Tips och idéer

Att motivera till utevistelse vid demenssjukdom

På flera vård- och omsorgsboenden upplever såväl ledning som personal att det är svårt att motivera brukarna att gå ut, särskild de brukare som har en demenssjukdom. Som flera i ledning och personal uttrycker det i intervjuerna, är det viktigt att fundera över vad det är för utevistelse som erbjuds och hur balkonger och trädgårdar är utformade. Vissa verksamheter har skapat ombonade balkonger med blommor och kryddor. I en del trädgårdar finns det upphöjda odlingsbänkar samt sittplatser i såväl solen som skuggan.

Nedan följer ytterligare förslag på vad som kan bidra till en mer meningsfull utevistelse:

- en föreberedd och lättillgänglig utevistelse
- lugn i samband med utevistelse
- erbjud aktivitet i samband med utevistelse
- införskaffning av små och lätta vattenkannor
- balkong- och utemiljöansvarig
- vatten lockar och lugnar
- vid oro, ta små steg och börja med t.ex. balkongvistelse
- samarbeta med entreprenören av utemiljön

Värdegrunden som utgångspunkt

Individualisering är genomgående något som både ledning och personal i stor utsträckning uttrycker på olika sätt under intervjuerna. Att utgå ifrån den enskilde individen är avgörande på flera olika plan. Som människa går det inte att komma ifrån att man har subjektiva uppfattningar, som personal är det dock viktigt att utgå ifrån den enskilde och dennes behov, förutsättningar och önskemål. Viktiga verktyg för detta är exempelvis genomförandeplanen och levnadsberättelsen. Stockholms stads *Värdegrundsspel* utgår bland annat från trygghet, meningsfullhet och individualisering och kan vara ett stöd i arbetet med utevistelse.

Genomförandeplanen som stöd

Då den enskilde önskar daglig utevistelse ska detta dokumenteras i genomförandeplanen. Endast avvikelse behöver då dokumenteras i den sociala akten. Om en brukare uttryckligen framför att denne inte har intresse av utevistelse kan detta skrivas in i genomförandeplanen för att undvika att dagligen behöva fråga om utevistelse. Genomförandeplanen är inte statisk utan ska vara ett levande dokument som uppdateras vartefter den enskildes önskemål och behov förändras.

Slutord

Flera verksamheter upplever att det är positivt med en rättighet till utevistelse och att de aktivt arbetar för att uppfylla den. I intervjuerna noterades att ledning och personal i flera verksamheter verkligen har ambitionen att erbjuda och skapa en bra utevistelse. Dock menar en del av personalen och en del i ledningen att det är svårt att uppfylla alla krav som kommer utifrån utan att samtidigt få resurser för det.

Rättigheten är, som nämndes i inledningen, utformad för att skapa möjligheter och för att höja livskvaliteten hos brukarna på vård- och omsorgsboenden. Flertalet verksamheter har synpunkter på rättigheten och menar att de inte kan tvinga någon att gå ut. Rättigheten innebär endast att de brukare som vill och kan, ska tillförsäkras möjligheten att få komma ut varje dag, inte att någon mot sin vilja ska tvingas till utevistelse. En förhoppning är att screeningen och denna rapport kan bidra till att reda ut de missförstånd som har funnits kring rättigheten samt att informera om den.

Verksamheterna har olika utgångsläge vad gäller möjlighet till utevistelse för brukarna. Exempelvis har en del verksamheter egen trädgård eller en innegård som är tillgänglig för brukarna, en annan verksamhet kanske endast har balkong. Även om förutsättningarna ser olika ut handlar det om hur verksamheten använder sig av de resurser som finns tillhanda.

Avslutningsvis har verksamhets- och enhetscheferna ett stort ansvar att driva frågan om utevistelse samt ge de rätta förutsättningarna. I skriften *Välkommen ut*⁹, menar författarna att

All personal på äldreboendet behöver ha kunskap om och förståelse för vad det betyder för de äldres hälsa och välbefinnande att få vara ute. Enhetschefen har en viktig roll att tydliggöra detta.

I skriften finns många lästips och massor av inspiration.

⁹ Länsstyrelsen i Kronobergs län, 2006